

ШЕВЧУК В. О.,
д.е.н., професор,
БОНДАРУК Т. Г.,
д.е.н., професор,
МЕЛЬНИЧУК Н. Ю.,
к.е.н., доцент,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,

Проблеми бюджетного контролю в системі управління державними фінансами

У статті обґрунтовано необхідність і доведено значущість бюджетного контролю в системі державних фінансів. Подано підхід авторів до трактування бюджетного контролю як управлінської підсистеми, що вибудовується органами державної влади, використовується в місцевому самоврядуванні з метою з'ясування законності дій учасників бюджетного процесу при складанні, розгляді, затвердженні й виконанні бюджетів для забезпечення ефективного формування, цільового й доцільного використання фінансових ресурсів. Запропоновано підхід до реалізації бюджетного контролю у системі державних фінансів, з'ясовано проблеми недосконалості контролю за виконанням бюджету. Виокремлено види бюджетного контролю, застосування яких дасть можливість удосконалити його практику.

Ключові слова: бюджет, бюджетний контроль, контролюючий орган, бюджетний процес, підконтрольний об'єкт, види бюджетного контролю.

Постановка проблеми. Аналіз результатів розвитку фінансової сфери національного господарства в умовах тривалої кризової ситуації, що й далі загострюється, засвідчує наявність ряду хиб, притаманних усім рівням бюджетної системи України. Одним з найістотніших хиб здійснення бюджетного процесу останніх років слід вважати невчасне прийняття бюджетів, їх недостатню обґрунтованість, невиконання дохідної та видаткової частин бюджетів і т. ін., що зумовлювало прийняття рішень щодо скорочення витрачання коштів на соціально-економічні програми після ухвалення відповідних законів.

Необхідність подолання названих вад потребує вжиття адекватних заходів щодо удосконалення управління бюджетною сферою та поліпшення контролю як його невід'ємної функції. У зв'язку з цим зростає нагальність усвідомлення ролі бюджетного контролю як такого компонента управління бюджетним процесом, відсутність чи навіть ослаблення якого призводить до руйнування бюджетної системи. В умовах проголошеного курсу на європейську інтеграцію національної економіки України, реформування системи бюджетного контролю з дотриманням стандартів і правил міжнародних організацій набуває важливого значення. В перспективі бюджетний контроль має стати надійною та результативною підсистемою, що забезпечує високу ефективність системи державних фінансів. Вирішення вказаного завдання потребує відповідного наукового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Становленню та розвитку контролю у фінансовій сфері присвячені праці: В. Андрущенка, С. Буковинського, О. Василика, В. Гейця, В. Гарашука, В. Дем'янишина, М. Зеленського, Л. Коваленко, В. Опаріна, В. Федосова, А. Чухна, В. Шокуна, С. Юрія та інших дослідників. Незважаючи на істотний і тривалий інтерес науковців до теоретичних та практичних проблем розвитку контрольної функції держави, питання функціонування системи державного фінансового контролю в Україні та значення бюджетного контролю досліджуються не достатньо продуктивно.

Метою статті є з'ясування значущості бюджетного контролю для окреслення його ролі в системі державних фінансів.

Виклад основного матеріалу. Бюджетний контроль являє собою невід’ємний елемент фінансової сфери, від якого залежить рівень соціально-економічного розвитку країни. Проте його законодавче трактування відсутнє. З огляду на це необхідне його визначення.

Інтернет-ресурс [2] подає таке трактування. Бюджетний контроль – це порівняння фактичних показників фінансово-господарської діяльності з плановими (бюджетними) на предмет перевірки їх узгодженості за величиною і термінами, а також аналіз причин відхилень з метою вироблення пропозицій щодо коригування бюджетів чи фінансово-господарської діяльності суб’єктів господарювання. На нашу думку, недосконалість цього визначення полягає в тому, що в ньому не окреслено суб’єкти контролю, об’єкти контролю та наслідки цієї діяльності.

Існує думка, що бюджетний контроль є дієвим інструментом стимулювання підвищення фінансової відповідальності та продуктивності як окремих працівників, центрів прибутковості, структурних підрозділів, так і підприємства в цілому [2]. Головною особливістю цього визначення є зазначення важливості ролі бюджетного контролю, у той же час не визначено його складових та учасників.

Автори книжки “Бюджетний менеджмент” розглядають аналізовану дефініцію як це сукупність заходів, що здійснюються державними органами влади та управління і пов’язані з перевіркою законності, доцільності й ефективності утворення, розподілу і використання грошових фондів держави та місцевих органів самоврядування [7, с. 310]. Головними недоліками такого трактування є відсутність цілей та мети здійснення перерахованих заходів.

Інші науковці вважають, що бюджетний контроль – це система заходів з перевірки законності та доцільності створення, розподілу та використання грошового фонду місцевого самоврядування, тобто на всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється фінансовий контроль і аудит, а також оцінка ефективності використання бюджетних коштів [10]. Це визначення більшою мірою стосується контролю, який здійснюється на місцевому рівні, однак не характеризує контроль у бюджетній сфері.

У юридичній енциклопедії бюджетний контроль визначають як вид фінансового контролю, що здійснюється у процесі складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету [14, с. 293].

У свою чергу автори підручника за редакцією В. Федосова зазначають, що бюджетний контроль є пріоритетною і дуже важливою складовою бюджетного менеджменту [3, с. 785]. Як свідчить це трактування, автори досліджують контроль з позицій управлінської функції, що є досить справедливим. Визначення бюджетного контролю О. Кузьменко, як діяльності уповноважених органів державної влади, що спрямована на забезпечення законності, фінансової дисципліни і раціональності при формуванні, розподілі і використанні коштів державного бюджету з метою ефективного соціально-економічного розвитку держави [8, с. 171], то так воно здається некоректним, оскільки береться до уваги лише сфера державних фінансів. Водночас О. Гетьманець під бюджетним контролем розуміє комплексну та цілеспрямовану систему економіко-правових заходів уповноважених контролюючих суб’єктів, спрямовану на забезпечення законності й ефективності дій учасників бюджетного процесу під час укладення, розгляду, затвердження бюджетів, виконання та внесення змін, звітування про виконання бюджетів, що становлять бюджетну систему України [4, с. 39]. Таке трактування не є досконалим, оскільки поряд із зазначеним належить вказати результати цього процесу.

Даючи визначення бюджетному контролю, В. Чернадчук, досліджує його з трьох позицій: 1) перевірка дотримання законності у сфері бюджетної діяльності та запобігання порушенням встановленого порядку надходження і витрачання коштів державного та місцевих бюджетів; 2) особливі правовідносини між контролюючими та підконтрольними суб’єктами, яких виникає право контролюючого (уповноваженого) суб’єкта контролювати діяльність учасників бюджетного процесу, передусім з позицій законності та правильності їх діяльності, а у випадку виявлення будь-яких відхилень – вживати заходів з метою їх усунення; 3) діяльність уповноважених бюджетним законодавством органів та їх посадових осіб з перевірки виконання

вимог бюджетного законодавства учасниками бюджетного процесу, що реалізують бюджетні обов'язки або забезпечують таку реалізацію [11, с. 24]. Таке трактування є досить широким. Кожна наведена позиція доповнює одна одну та в сукупності можуть формувати засади комплексного підходу до розуміння сутності досліджуваної категорії.

Вважається також, що бюджетний контроль є об'єктивно зумовленою складовою процесу управління економічною діяльністю держави та однією з функцій управління бюджетною системою [5, с. 364]. Відтак, контроль розглядається як функція бюджету, що відображає, наскільки своєчасно і повною мірою фінансові ресурси надходять у розпорядження держави.

Таким чином, в економічній літературі зустрічаються різноманітні визначення дефініції бюджетний контроль, що пояснюється складністю, багатоконпонентністю та взаємозумовленістю його складових і видів. На нашу думку, бюджетний контроль – це управлінська підсистема, яка вибудовується органами державної влади, використовується в місцевому самоврядуванні з метою з'ясування законності дій учасників бюджетного процесу при складанні, розгляді, затвердженні, виконанні бюджетів для забезпечення ефективного формування, цільового й доцільного використання фінансових ресурсів.

Сучасне зростання значущості бюджетного контролю зумовлюється такими факторами:

- невизначеністю зовнішнього і внутрішнього середовища, що впливає на бюджетний процес: затверджені плани не завжди виконуються; суб'єкти контролю не спроможні мотивувати суб'єктів господарювання до дотримання чинного законодавства; суб'єкти господарювання не завжди приймають делеговані їм права й обов'язки;
- попередження виникнення кризових ситуацій – контроль дозволяє виявити проблеми й відповідно скоригувати діяльність підконтрольного об'єкта до того, як ці проблеми переростуть у кризу;
- дотримання чинного законодавства в сфері формування та використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансової дисципліни.

Бюджетний контроль здійснюють органи, які визначаються контролюючими суб'єктами, вони є уповноваженими суб'єктами контрольно-бюджетних правовідносин. Це – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рахункова палата України, Міністерство фінансів України, Державна фінансова інспекція, Державна казначейська служба України, органи місцевого самоврядування (рис. 1 розроблено авторами).

Роль бюджетного контролю у фінансовій системі зростає як з позицій ефективного формування та цільового використання коштів бюджету, так і з погляду сприяння забезпеченню соціально-економічного розвитку країни в цілому.

Держава використовує бюджет не лише, як засіб забезпечення своєї діяльності, й як важливий інструмент економічної і соціальної політики [1]. Користуючись бюджетом як знаряддям перерозподілу національного доходу, держава спрямовує кошти у галузі господарства і ті економічні райони, які вимагають на цьому етапі першочергового розвитку, тобто за допомогою бюджету здійснюється міжтериторіальний і міжгалузевий перерозподіл національного доходу [9]. Тим самим дотримуються інтереси збалансованого економічного розвитку країни і регіонів.

Через державний бюджет проходить фінансування наукових установ, що здійснюють фундаментальні дослідження, які, у свою чергу, є основою для розвитку прикладної науки і створення нової техніки. Направляючи через бюджет необхідні фінансові ресурси в перспективні галузі науки, держава забезпечує розвиток продуктивних сил країни. Значною є роль бюджету в невиробничій сфері, де кошти бюджету є головним джерелом фінансування.

За рахунок фінансових ресурсів, що зосереджуються в державному бюджеті, проходить фінансування соціально-культурних заходів, управління та оборони. Це дозволяє координувати економічне життя держави, раціонально розміщувати грошові та матеріальні ресурси у всьому національному господарстві, сприяти технічному прогресу і підсилювати економічний потенціал держави [1]. Рис. 1 дозволяє ствер-

дживати, що бюджетний контроль є невід'ємною складовою фінансової системи та посідає важливе місце в системі контролю. Його значення полягає у з'ясуванні правильності складання та виконання бюджету, ведення бухгалтерського обліку й звітності; цільового використання фінансових ресурсів у бюджетній сфері; поліпшенні бюджетної дисципліни; виявленні марнотратства і фінансових зловживань; підвищенні соціально-економічного розвитку суспільства.

Рис. 1. Місце бюджетного контролю в системі управління державними фінансами

У фінансовій сфері України припускаються правопорушення пов'язані з недотриманням бюджетного законодавства. Аналіз контрольно-аналітичних заходів, проведених державою впродовж 2013 року, показує, що більшість порушень бюджетного законодавства мають системний характер і повторюються з року в рік. Найбільш характерними за кількістю виявлених випадків та обсягами у 2013 році були порушення, які класифіковано за такими узагальненими видами [6]:

- планування з порушенням чинного законодавства та за відсутності правових підстав – 34,3 %;
- використання бюджетних коштів без належних нормативно-правових підстав – 25,8%;
- порушення під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти – 18,1%;
- нецільове використання кредитних ресурсів – 4,6 %;
- порушення, пов'язані з неналежним веденням бухгалтерського обліку – 4,5%

- незаконні виплати заробітної плати – 1,2%;
- відволікання коштів держбюджету у дебіторську заборгованість – 3,9%;
- недотримання чинного порядку та термінів перерахування міжбюджетних трансфертів – 2,1%;
- недотримання принципу пропорційності фінансування (розподілу) бюджетних коштів – 2,1%;
- порушення бюджетного законодавства, пов'язані з розміщенням та виконанням державного замовлення – 1,6%.

Наведені дані створюють враження того, що бюджетний контроль охоплює всі стадії бюджетного процесу. Насправді він здійснюється лише на засадах, визначених Бюджетним кодексом України, зокрема розділом 5 “Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства”. Але в ньому лише частково охоплено особливості відносин у сфері контрольної діяльності, розкрито механізми контролю й обґрунтовано його суть.

Отже, частина правопорушень у сфері бюджетних відносин уможливується через недосконалість чинного законодавства. Зокрема, необхідно долати посттоталітарні рудименти контролю, відповідно до яких його мета продовжує формулюватися як гонитва за виявленням відхилень, що вкотре загрожує рецидивом перетворення контролюючої системи на поліцейську. Водночас слід остерігатися псевдoliberalних доктрин, згідно з якими «дозволено все, що не заборонено», які провокують вседозволеність у сфері господарювання, спричиняючи чи не найжахливіше з пограбувань – пограбування нащадків, що виникає вже не локальне чи регіональне, а глобальне ресурсне спустошення планети [12, с. 66].

Підкреслимо, що кожна із величин, які підлягають порівнянню (зіставленню) у процесі контролю, має відповідати певним якісним вимогам та кількісним параметрам, позаяк їх недотримання може виявитися фатальним для подальшої життєдіяльності економічних систем.

Контроль бюджетів як планів держави (регіонів, муніципалітетів, територіальних громад тощо) мусить включати перевірку відповідності їх показників ряду критеріїв, найважливішими з яких є [13, с. 22]:

- основні тенденції соціально-економічного розвитку національного господарства, галузей, регіонів тощо, визначені у вигляді трендових чи інших моделей за попередні періоди;
- довготривалі, середньострокові та короткострокові прогнози основних показників розвитку на макроекономічному, регіональному, галузевому та інших ієрархічних рівнях національного господарства;
- індикативні та інші плани (параметри) розвитку національної економіки, регіонів, галузей тощо.

Контроль бюджетів як загальнодержавних чи регіональних балансів має передбачати їх зіставлення з показниками попередніх періодів, перевірку взаємної відповідності доходів і витрат та вжиття заходів щодо подолання їх незбалансованості.

Контроль за формуванням бюджетів як циклічно повторюваними процесами, що мають усталену послідовність і структуру, повинен бути уніфікованим та стандартизованим з метою його спрощення й удосконалення з урахуванням досягнень і вад, виявлених у попередні періоди. З огляду на це пропонується підхід до вдосконалення бюджетного контролю через виокремлення його видів відповідно до етапів бюджетного процесу (зараз застосовується лише бюджетний контроль загалом, а виокремлення видів бюджетного контролю в бюджетному процесі дасть змогу значно його удосконалити, оскільки деталізація й поглиблення дослідження сприятимуть виявленню сучасних проблем, що знижують його ефективність).

Принциповим вважаємо положення про те, що контроль виконання бюджету здійснюється на всіх етапах бюджетного процесу. Контрольна дія розпочинається з моменту підготовки проекту бюджету і завершується в кінці звітного періоду. У процесі бюджетного контролю його суб'єкти використовують сукупність методів та прийомів, що в подальшому супроводжують поступовий перехід від одного виду контролю до іншого залежно від стадії бюджетного процесу, на якій перебуває бюджетний контроль, та від того, яким суб'єктом він здійснюється.

Пропонується виокремити такі стадії бюджетного контролю: початкову, планову, організаційну, завершальну.

Початкова стадія бюджетного контролю розпочинається з моменту оприлюднення щорічного послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України та визначення пріоритетів бюджетної політики [1 – державний бюджетний контроль] (рис. 2, розроблено авторами).

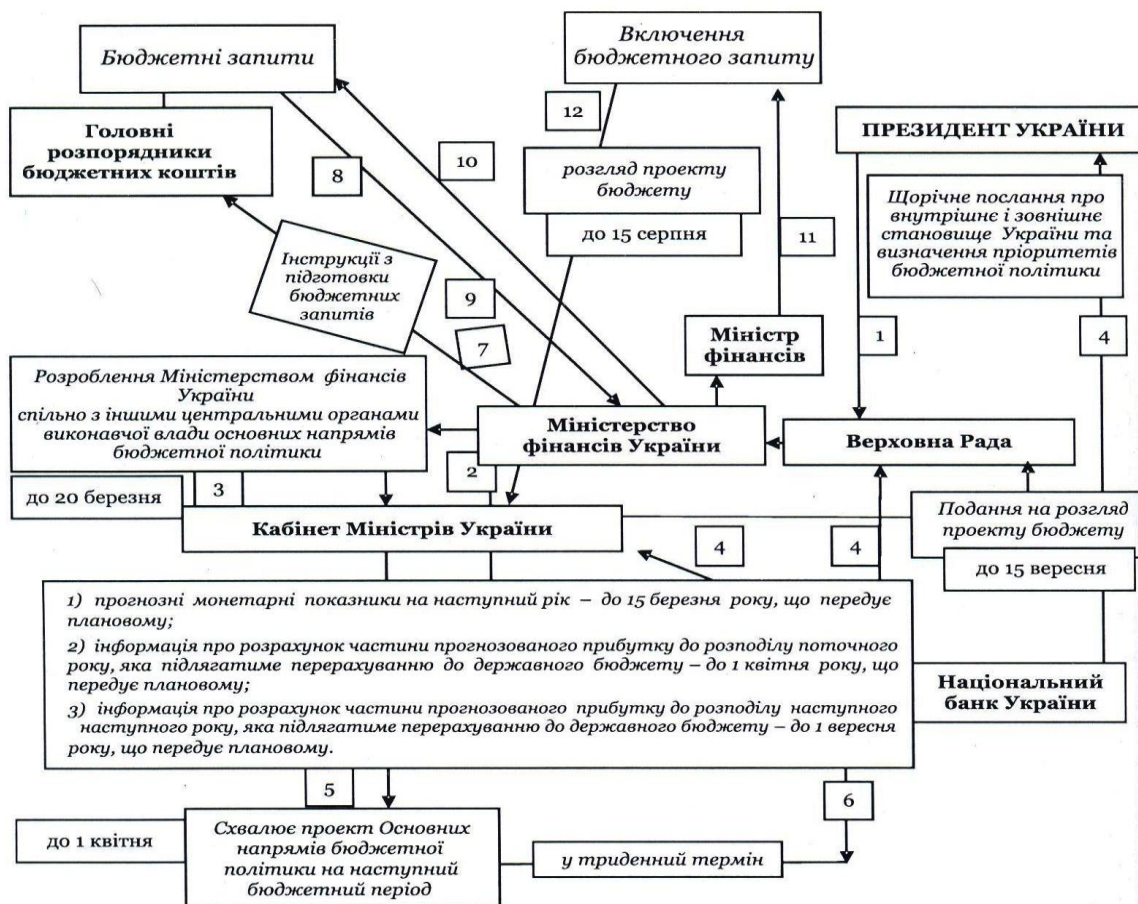

Рис. 2. Взаємовідносини суб'єктів управління на початковій стадії бюджетного контролю

1 – державний бюджетний контроль; 2 – спеціалізований бюджетний контроль; 3 – попередній бюджетний контроль; 4 – прогнозований бюджетний контроль; 5 – ефективний бюджетний контроль; 6 – регламентуючий бюджетний контроль; 7 – централізований бюджетний контроль; 8 – законотворчий бюджетний контроль; 9 – наявний бюджетний контроль; 10 – пасивний бюджетний контроль; 11 – запланований бюджетний контроль; 12 – внутрішній бюджетний контроль.

Міністерство фінансів України спільно з іншими центральними органами виконавчої влади [2 – спеціалізований бюджетний контроль] розробляє проект документа «Основні напрями бюджетної політики» на наступний бюджетний період та до 20 березня року, що передує плановому, подає його на розгляд до Кабінету Міністрів України [3 – попередній бюджетний контроль].

Національний банк України подає Президенту України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України [4 – прогнозований бюджетний контроль]: до 15 березня року, що передує плановому, – прогнозні монетарні показники на наступний рік; до 1 квітня року, що передує плановому, – розрахунок частини прогнозованого прибутку до розподілу поточного року, яка підлягатиме перерахуванню до державного бюджету;

до 1 вересня року, що передує плановому, – розрахунок частини прогнозованого прибутку до розподілу наступного року, яка підлягатиме перерахуванню до державного бюджету. Зазначені матеріали використовуються для складання проекту закону про Державний бюджет України.

Кабінет Міністрів України не пізніше 1 квітня року, що передує плановому, розглядає та схвалює проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період [5 – *ефективний бюджетний контроль*] і у триденний строк подає документ до Верховної Ради України, яка його розглядає за процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України [6 – *регламентуючий бюджетний контроль*]. Для підготовки проекту Державного бюджету України Міністерство фінансів України передбачає розробку і доведення до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів [7 – *централізований бюджетний контроль*]. Роль головних розпорядників бюджетних коштів полягає у складанні бюджетних запитів для подання Міністерству фінансів України з урахуванням звітів про виконання паспортів бюджетних програм, а також висновків про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, у терміни та порядку, встановлені Міністерством фінансів України [8 – *законотворчий бюджетний контроль*]. Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують своєчасність, достовірність та зміст поданих Міністерству фінансів України бюджетних запитів, які мають містити інформацію, необхідну для аналізу показників проекту Державного бюджету України, індикативних прогнозних показників Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди, згідно з вимогами Міністерства фінансів України [9 – *наявний бюджетний контроль*]. Міністерство фінансів України на будь-якому з етапів складання і розгляду проекту Державного бюджету України проводить аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, на предмет його відповідності меті, пріоритетності, а також ефективності використання бюджетних коштів [10 – *пасивний бюджетний контроль*]. На основі результатів аналізу, у тому числі на підставі звітів про виконання паспортів бюджетних програм, висновків про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, Міністр фінансів України приймає рішення про включення бюджетного запиту до проекту Державного бюджету України [11 – *запланований бюджетний контроль*] перед поданням його на розгляд Кабінету Міністрів України [12 – *внутрішній бюджетний контроль*].

Стадія планування бюджетного контролю розпочинається з моменту представлення Міністром фінансів (не пізніше 20 вересня) проекту закону на пленарному засіданні Верховної Ради [1 – *регламентуючий бюджетний контроль*] (рис. 3, розроблено авторами).

Голова комітету Верховної Ради з питань бюджету доповідає про відповідність проекту закону вимогам Бюджетного кодексу [2 – *проміжний бюджетний контроль*]. Протягом 10 днів проект закону готують до першого читання, яке розпочинається з доповіді голови комітету Верховної Ради з питань бюджету щодо висновків і пропозицій до проекту закону, які голосуються в цілому або постатейно [3 – *ефективний бюджетний контроль*].

Проект закону повинен бути прийнятий до 1 грудня. Голова Верховної Ради підписує закон [4 – *змішаний бюджетний контроль*] і направляє його Президенту, який упродовж 15 днів повинен його підписати й оприлюднити протягом 10 днів [5 – *кінцевий бюджетний контроль*]. Через 10 днів після оприлюднення бюджет вступає в дію [6 – *громадський бюджетний контроль*].

Стадія організації бюджетного контролю поєднує в собі дві стадії бюджетного процесу: виконання бюджету; підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і ухвалення рішення щодо нього. Вона розпочинається з 1 січня відповідного звітного періоду (рис. 4, розроблено авторами).

Згідно з рисунком, бюджет виконується за розписом [1 – *реалізаційний бюджетний контроль*], який затверджується Міністром фінансів у місячний термін [2 – *попередній бюджетний контроль*] після набрання чинності законом про державний бюджет [3 – *законотворчий бюджетний контроль*]. Виконання бюджету закінчується 31 грудня [4 – *поточний бюджетний контроль*].

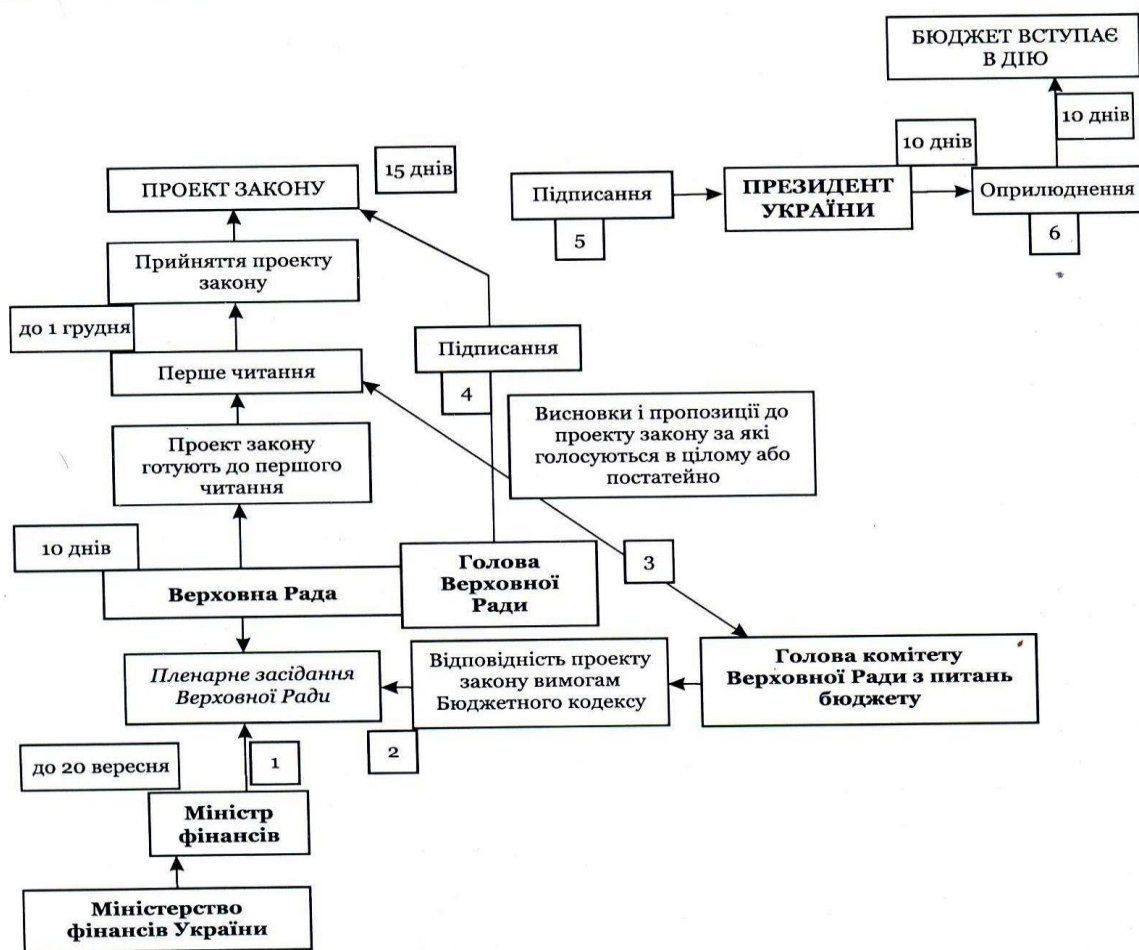

Рис. 3. Взаємовідносини суб'єктів управління на стадії планування бюджетного контролю

1 – регламентуючий бюджетний контроль; 2 – проміжний бюджетний контроль; 3 – ефективний бюджетний контроль; 4 – змішаний бюджетний контроль; 5 – кінцевий бюджетний контроль; 6 – громадський бюджетний контроль.

Відповідно до ст. 58 Бюджетного кодексу, зведення, складання і подання звітності про виконання Державного бюджету України здійснює Державна казначейська служба України. Розпорядники бюджетних коштів згідно з єдиною методикою звітності складають і подають детальні звіти, що містять бухгалтерські баланси, дані про виконання кошторисів, результати діяльності та іншу інформацію за формами, встановленими законодавством України. Таку звітність складають щомісяця, щоквартально і щорічно.

На четвертому етапі бюджетного процесу відбувається підготовка і розгляд звіту про виконання бюджету й ухвалення рішення щодо нього (річний звіт про виконання бюджету, складеного Міністерством фінансів [5 – наступний бюджетний контроль] подається Кабінетом Міністрів України [6 – державний бюджетний контроль] до Верховної Ради пізніше 1 травня року наступного за звітним).

Звіт Кабінету Міністрів аналізує Рахункова палата [7 – централізований бюджетний контроль], яка протягом двох тижнів готує висновки щодо використання бюджетних коштів [8 – суцільний бюджетний контроль], і в двотижневий термін Верховна Рада розглядає цей звіт [9 – подальший бюджетний контроль]. За результатами розгляду Верховна Рада ухвалює постанову про затвердження звіту про виконання бюджету [10 – кінцевий бюджетний контроль].

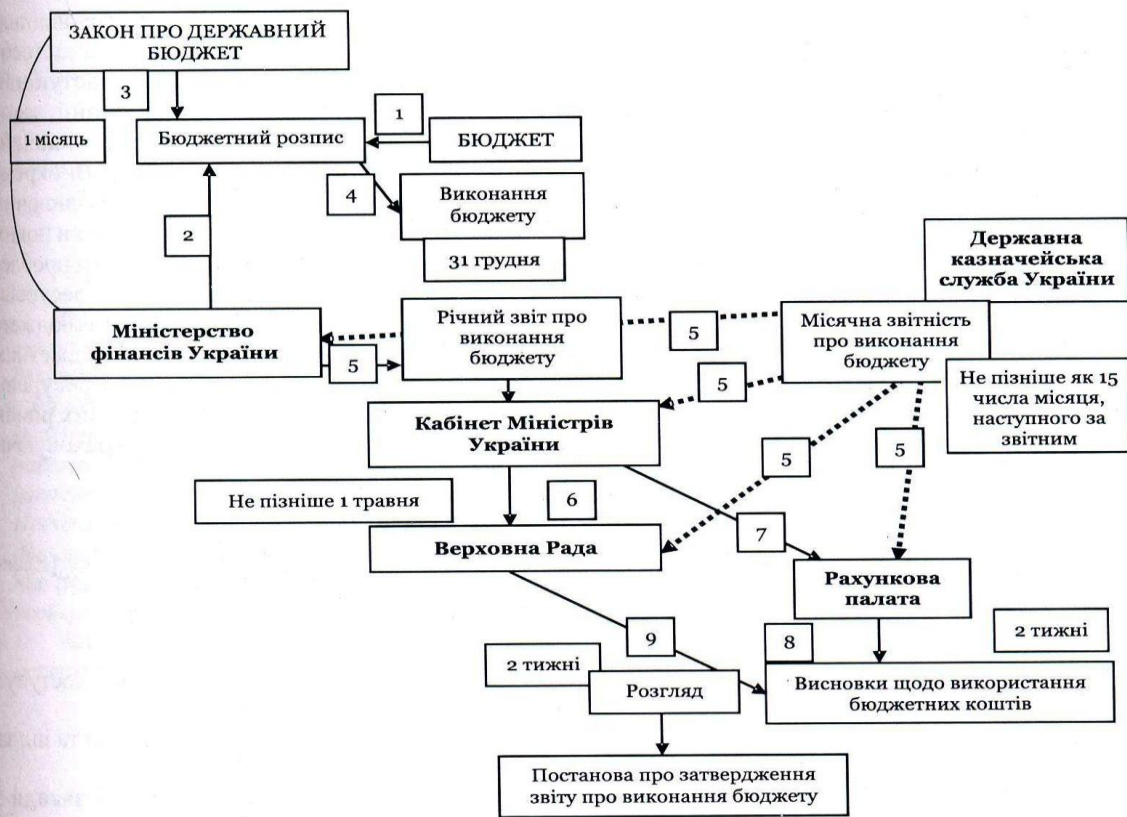

Рис. 4. Взаємовідносини суб'єктів управління на стадії організації бюджетного контролю

1 – реалізований бюджетний контроль; 2 – попередній бюджетний контроль; 3 – законотворчий бюджетний контроль; 4 – поточний бюджетний контроль; 5 – наступний бюджетний контроль; 6 – державний бюджетний контроль; 7 – централізований бюджетний контроль; 8 – суцільний бюджетний контроль; 9 – подальший бюджетний контроль; 10 – кінцевий бюджетний контроль.

Завершальна стадія “Контроль після здійснення видатків” характеризується тим, що подальше застосування цього виду контролю дає змогу впевнитись у законності здійснених операцій, та використанні коштів за цільовим призначенням. У процесі бюджетного контролю після здійснення видатків виявляються позитивні та негативні аспекти виконання бюджету. Контроль здійснюється шляхом перевірок безпосередньо на місцях, в установах, організаціях за рішенням Голови Державної фінансової інспекції та начальників управлінь і відділень.

Запропонований підхід до бюджетного контролю у системі державних фінансів дає можливість виокремити види бюджетного контролю, та з'ясувати проблеми недосконалості контролю за виконанням бюджету, серед яких:

- відсутність громадського контролю;
- дублювання функцій органів контролю;
- несистемна організація процесу контролю;
- відсутність стимулів проведення контролю, орієнтованого на визначений результат;
- невідповідність чинного законодавства критеріям бюджетного контролю;
- відсутність Закону України “Про бюджетний контроль”.

Висновки. Отже, бюджетний контроль сьогодні є важливою складовою системи управління формуванням та використанням фінансових ресурсів на всіх рівнях господарювання. Сучасний контроль у бюджетній сфері побудований таким чином, що

підконтрольні об'єкти та контролюючі органи входять до єдиної системи управління. Для того, щоб контроль у бюджетній сфері був ефективним, запропоновано застосувати різні види бюджетного контролю (державний, спеціалізований, наступний, попередній, прогнозований, ефективний, регламентуючий, централізований, законотворчий, наявний, пасивний, запланований, внутрішній, проміжний, змішаний, кінцевий, громадський, реалізаційний, поточний, суцільний, подальший). Виокремлення та застосування таких видів контролю в практичній діяльності контролюючих органів дає можливість: створити важливі теоретичні передумови для розробки нових підходів щодо подальшого удосконалення бюджетного контролю; враховувати проблеми, спричинені неефективним формуванням та використанням фінансових ресурсів; уникати неточностей при складанні, затвердженні, організації та виконанні бюджетного процесу, що сприятиме здійсненню реалістичної оцінки виконання бюджетних програм, а відтак, підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів; приймати обґрунтовані рішення щодо фінансових ресурсів бюджетів різних рівнів в умовах змін для вибору сценарію бажаного розвитку в майбутньому, враховуючи пріоритети стратегічного планування на перспективу.

Список використаних джерел

1. Бюджет як інструмент регулювання економічного і соціального розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrbukva.net/page,2,25354-Byudzhnet-kak-instrument-regulirovaniya-ekonomicheskogo-i-social-nogo-razvitiya.html>
2. Бюджетний контроль та аналіз відхилень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/28596/>
3. Бюджетний менеджмент : [підруч.] / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
4. Гетьманець О. П. Бюджетний контроль : організаційно- правові засади : [монографія] / О. П. Гетьманець. – Х. : Еко-граф, 2008. – 308 с.
5. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : [монографія] / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с.
6. Звіт основних результатів діяльності Рахункової палати за 2013 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/category/32826>
7. Коваленко Л. О. Бюджетний менеджмент : [навч. посіб.] / Л. О. Коваленко, С. М. Зеленський, М. М. Забаштанський. – К. : Вид. Дім “Слово”, 2011. – 416 с.
8. Кузьменко О. А. Контроль за виконанням Державного бюджету України як функція управління : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Кузьменко Олена Анатоліївна. – К., 2002. – 205 с.
9. Роль бюджету у соціально-економічному розвитку держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ref.co.ua/53782-Rol_byudzheta_v_social_no_ekonomicheskom_razvittii_gosudarstva.html
10. Система фінансового контролю за виконанням місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.govfor.com/index.php?id=242>
11. Чернадчук В. Д. До питання видів та форм бюджетного контролю / В. Д. Чернадчук // Фінансове право. – 2011. – № 3 (17). – С. 23–26.
12. Шевчук В. О. Забезпечення керованості економічних систем через їх контролюваність: концептуалізація контролю в управлінні економікою / В. О. Шевчук // Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (20–23 жовт. 2014 р.) – П. : ПУЕТ, 2014. – С. 64–67.
13. Шевчук В. О. Удосконалення процедури контролю за процесом формування бюджетів / В. О. Шевчук // Фінанси України. – 1999. – № 6. – С. 19–27.
14. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 1: А-Г. – 1998. – 669 с.

В. О. ШЕВЧУК,
доктор економічних наук, професор;
Т. Г. БОНДАРУК,
доктор економічних наук, професор;
Н. Ю. МЕЛЬНИЧУК,
кандидат економічних наук, доцент

Проблемы бюджетного контроля в системе управления государственными финансами

В статье обоснована необходимость и доказана значимость бюджетного контроля в системе государственных финансов. Приведен подход авторов к трактовке бюджетного контроля как управленческой подсистемы, которая выстраивается органами государственной власти, используется в местном самоуправлении с целью выяснения законности действий участников бюджетного процесса при составлении, рассмотрении, утверждении и выполнении бюджетов для обеспечения эффективного формирования, целевого и целесообразного использования финансовых ресурсов. Предложен подход к реализации бюджетного контроля в системе государственных финансов, определены проблемы несовершенства контроля за использованием бюджета. Выделены виды бюджетного контроля, применение которых даст возможность усовершенствовать его практику.

Ключевые слова: бюджет, бюджетный контроль, контролирующий орган, бюджетный процесс, подконтрольный объект, виды бюджетного контроля.

V. O. SHEVCHUK,
Dsc (Economics), Professor
T. H. BONDARUK,
Dsc (Economics), Professor
N. Yu. MELNYCHUK,
PhD (Economics), Associate Professor

Problems of Budget Control in Public Finance Management

Budget control is an important constituent in the formation and use of financial resources at all the levels of economic management. Budget control in the public sector is structured in a way enabling the controlled objects and controlling bodies to operate as an integrated management system. Various types of budget control are responsible for effective performance of the public control system. Their use for supervisory purposes enables to create theoretical background for developing new approaches to budget control improvement; it allows to consider the problems caused by ineffective formation and use of financial resources and avoid inaccuracies in preparation, approval, organization and execution of the budget process, to facilitate implementation of realistic assessment of budget programs and enhance the effectiveness of use of the financial resources. It allows for decision making regarding the use of financial resources at various levels to select desired futures scenarios of their development with due consideration to the strategic planning priorities.

The article gives a profound rationale of the necessity and importance of budgetary control in public finances system. The authors' approach to interpretation of budgetary control as management subsystem, built by the national government, used by the local government to determine the legality of the budget process participants in the preparation, review, approval and implementation of budgets to ensure the effective formation, targeted and appropriate use of financial resources, is given. The authors' approach to implement the budgetary control in the public finances system is proposed. Problems of budget control are identified. Types of budget control are outlined, which, once applied, will enable to improve its practice.

Keywords: budget, budget control, budget control body, the budget process controlled object, types of budget control.